

Edyta Joanna Łukaszuk

Pozorna synonimia leksemów w języku niemieckim

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 1, 89-94

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edyta Joanna Łukaszuk

Pozorna synonimia leksemów w języku niemieckim

Celem mojej pracy jest stworzenie narzędzia poprawnego tłumaczenia i poprawnego rozumienia wypowiedzi zawierających jakieś związki stałe i mających w pewnym sensie znaczenie metaforyczne.

Baza materiałowa, która stała się podstawą do badań porównawczych, pochodzi z własnych doświadczeń i obserwacji użycia języka niemieckiego, konfrontacji z definicjami słownikowymi oraz częściowo z ankiet przeprowadzonych przeze mnie w niemieckim środowisku akademickim.

Przedmiotem moich badań jest zarówno język ojczysty, jak i język obcy (tu: niemiecki), toteż przy dokonywaniu weryfikacji odpowiedzi udzielanych przez respondentów, jako dodatkową technikę badawczą wykorzystałam wywiad w celu wykluczenia przypadkowości uzyskanych wyników.

Praca ma głównie charakter materiałowy i może stanowić podstawę do formułowania spostrzeżeń natury teoretycznej, ewentualnie do weryfikowania koncepcji semantycznych.

Tłumaczenia poszczególnych wyrazów czy *compositów* oraz sytuacji ich użycia podaję w przekładzie własnym.

Nr./ Nr	Wort Kompositum/ Wyras złożony	Erklärung (Anwendungssituation)/ Wyjaśnienie (sytuacja użycia)
1.	Satansbraten dziecko szatana	Satansbraten ist metaphorisch gemeint und würde man im Sprachgebrauch sofort humorvoll auffassen. <u>Zum Beispiel:</u> Ihr Sohn ist aber ein richtiger Satansbraten! Satansbraten (dziecko szatana) jest rozumiane metaforycznie i w użyciu językowym zostałoby natychmiast odebrane żartobliwie. <u>Na przykład:</u> Ale pani syn to naprawdę jest szatan!
2.	Teufelskind dziecko diabła	Teufelskind ist im Gegensatz zum Satansbraten tatsächlich gemeint. Man schließt im Sprachgebrauch sofort auf einen Zusammenhang mit dem Urbösen. Das Wort würde man heute aber nicht mehr benutzen. <u>Zum Beispiel:</u> Die Menschen des Mittelalters brandmarkten ein geistigbehindertes Kind als Teufelskind, oder als von einem Dämon besessen. Teufelskind (dziecko diabła) jest w przeciwieństwie do dziecka szatana rozumiane dosłownie . Można w użyciu językowym natychmiast wnioskować związek z prazłem. Tego pojęcia nie użyto by już w dzisiejszych czasach. <u>Na przykład:</u> Ludzie średniowiecza piętnowali upośledzone umysłowo dziecko jako dziecko diabła lub jako opętane przez demona.
3.	Feier święto/uroczystość	Eine Feier ist ein fröhliches Zusammentreffen einer festgelegten Personengruppe (<u>zum Beispiel:</u> Betriebsfeier, Schulfeier, Geburtstagsfeier, Hochzeitsfeier). Feier (święto/uroczystość) jest wesołym spotkaniem ustalonej grupy osób (<u>na przykład:</u> spotkanie w przedsiębiorstwie, spotkanie szkolne, urodziny, wesele).
4.	Fest święto / uroczystość	Ein Fest ist ein fröhliches Zusammentreffen einer unbestimmten Zahl von Personen, an dem jeder teilnehmen kann (<u>zum Beispiel:</u> Stadtfest, Kirchenfest). Fest (święto/uroczystość) jest wesołym spotkaniem nieokreślonej liczby osób, w której każdy może uczestniczyć (<u>na przykład:</u> święto miasta, święto kościelne).
5.	Handlung czyn	Handlung würde man eher im negativen Sinn verstehen (<u>zum Beispiel:</u> eine schandvoll Handlung begehen). Handlung (czyn) byłby rozumiany raczej w negatywnym sensie (<u>na przykład:</u> dopuścić się haniebnego czynu).
6.	Tat czyn	Tat würde man eher im positiven Sinn verstehen (<u>zum Beispiel:</u> eine gute Tat begehen). Tat (czyn) byłby rozumiany raczej w pozytywnym sensie (<u>na przykład:</u> zrobić dobry uczynek).

7.	verborgen ukryty	<p>Etwas Verborgenes ist etwas, dass man nicht sehen kann. <u>Zum Beispiel:</u> Viele wertvolle Bodenschätze, wie Öl und Erze liegen oft verborgen unter der Erde. Verborgen (coś ukrytego) jest czymś, czego się nie widzi. <u>Na przykład:</u> Wiele wartościowych bogactw naturalnych, jak olej czy rudy często leżą ukryte pod powierzchnią Ziemi.</p>
8.	versteckt ukryty	<p>Etwas Verstecktes ist etwas, dass jemand mutwillig außer Sichtweite gebracht hat. <u>Zum Beispiel:</u> Seit Jahrzehnten suchen Historiker vergeblich nach dem versteckten Bernsteinzimmer. Versteckt (coś ukrytego) jest czymś, co ktoś umyślnie ukrył poza zasięgiem wzroku. <u>Na przykład:</u> Od dziesięcioleci historycy bezskutecznie szukają ukrytej bursztynowej komnaty.</p>
9.	verwunderlich dziwny	<p>Verwunderlich ist etwas, über das man sich wundert. <u>Zum Beispiel:</u> Es ist verwunderlich, dass bei dem heutigen Verkehrsaufkommen nicht mehr Unfälle passieren. Verwunderlich (dziwny) jest czymś, co wywołuje nasze zdziwienie. <u>Na przykład:</u> Dziwne jest, że przy dzisiejszym nasileniu ruchu nie występuje więcej wypadków.</p>
10.	seltsam dziwny	<p>Seltsam ist alles, was im Alltag sehr selten vorkommt, oder andersartig ist, und was man nicht verstehen kann. <u>Zum Beispiel:</u> Die seltsame Dame von Nebenan. Seltsam (dziwny) to wszystko, co w dniu powszednim występuje sporadycznie lub jest odmienne i czego nie można zrozumieć. <u>Na przykład:</u> Dziwna dama z naprzeciwka.</p>
11.	Ereignis wydarzenie	<p>Ein Ereignis würde man als etwas Positives assoziieren. <u>Zum Beispiel:</u> Das Oktoberfest in München ist jedes Jahr ein Ereignis. Ereignis (wydarzenie) byłoby kojarzone z czymś pozytywnym. <u>Na przykład:</u> Święto Października jest w Monachium wydarzeniem.</p>
12.	Geschehen wydarzenie	<p>Ein Geschehen würde man eher negativ benutzen (<u>zum Beispiel:</u> das Kriegsgeschehen, das Geschehen am Unfallort). Geschehen (wydarzenie) ma znaczenie raczej negatywne (<u>na przykład:</u> wydarzenie wojenne, wydarzenie miejsca wypadku).</p>

13.	Begebenheit zdarzenie	Eine Begebenheit ist immer ein Ereignis aus der Vergangenheit und man würde es überwiegend mit wahr in Zusammenhang bringen. <u>Zum Beispiel:</u> Die mittelalterlichen Hexenverbrennungen sind wahre Begebenheiten. Begebenheit (zdarzenie) jest zawsze wydarzeniem z przeszłości i związane byłoby w większości z prawdziwym zdarzeniem. <u>Na przykład:</u> Średniowieczne palenie czarownic jest prawdziwym zdarzeniem.
14.	Freizeiten dosłownemu tłumaczeniu: „ czasy wolne ”, w języku polskim odpowiada „ czas wolny ” (w znaczeniu: zabawy i rozrywki)	Freizeiten ist ein von der Pädagogik geprägter Begriff für Urlaubsfahrten, an denen Kinder und Jugendliche unter Betreuung von Erziehern teilnehmen können. <u>Zum Beispiel:</u> Das Jugendamt veranstaltet jährlich verschiedene Freizeiten, an denen Jugendliche bis sechzehn Jahre teilnehmen können. Freizeiten jest pojęciem z zakresu pedagogiki używanym na określenie wypoczynku urlopowego, z którego korzystają dzieci i młodzież pod opieką wychowawców. <u>Na przykład:</u> Urząd do spraw młodzieży corocznie organizuje różne „zabawy i rozrywki”, z których może korzystać młodzież do szesnastego roku życia.
15.	Eifersucht/Neid zazdrość	Eifersucht würde man für Emotionen wie Liebe oder Freundschaft benutzen, wohingegen Neid sich mehr auf materielle Dinge oder Fähigkeiten bezieht. <u>Zum Beispiel:</u> Sie ist neidisch, dass sie nicht so gut Klavier spielt, wie ihre Freundin. Sie ist eifersüchtig, dass ihr Freund mehr zeit mit seinen Kollegen verbringt, als mit ihr. Eifersucht (zazdrość) użyto by dla emocji jak miłość czy przyjaźń, podczas gdy Neid (zazdrość) odnosi się bardziej do rzeczy materialnych albo do zdolności. <u>Na przykład:</u> Ona jest zazdrosna (neidisch), ponieważ nie gra tak dobrze na pianinie jak przyjaciółka. Ona jest zazdrosna (eifersüchtig), że jej przyjaciel więcej czasu spędza ze swymi kolegami jak z nią.
16.	Mahlzeit/Eszen posilek	Die Begriffe Essen und Mahlzeit sind grundsätzlich gleichbedeutend, jedoch wird eine Mahlzeit eher als etwas Warmes angesehen. Zum Beispiel: In der Bahnhofsmission gibt es Weihnachten für jeden eine Mahlzeit kostenlos. Pojęcia Eszen (posilek) i Mahlzeit (posilek) są w zasadzie równoznaczne, jednakże Mahlzeit jest uważany częściej na określenie ciepłego posiłku. <u>Na przykład:</u> ... Misja Dworcowa przygotowuje na Boże Narodzenie dla każdego bezpłatny posilek.

17.	Tafel/Tisch stół	<p>Eine Tafel ist ein sehr großer Tisch, an dem viele Personen Platz nehmen können. <u>Zum Beispiel:</u> „König Artus und die Ritter der Tafelrunde”. Tafel (stół) to jest bardzo duży stół (Tisch), przy którym wiele osób może zająć miejsce. <u>Na przykład:</u> „Król Artur i rycerze okrągłego stołu”.</p>
18.	Heim/Haus dom	<p>Beim Begriff Heim würde man in erster Linie an das eigene Haus denken, wohingegen ein Haus jedes beliebige Gebäude sein kann. <u>Zum Beispiel:</u> Das Heim des amerikanischen Präsidenten, George W. Bush, ist das Weißehaus. Przy pojęciu Heim (dom) pomyślano by przede wszystkim jak o własnym domu, podczas gdy Haus (dom) może być każdym dowolnym budynkiem. <u>Na przykład:</u> Domem (Heim) amerykańskiego prezydenta Georga W. Busha jest Biały Dom (Weißehaus).</p>
19.	Gemälde/Bild obraz	<p>Ein Gemälde ist ein mit Ölfarben gemaltes Kunstwerk, wohingegen ein Bild ein Foto, eine Zeichnung oder etwas Gedrucktes sein kann. Gemälde (obraz) jest malowanym farbami olejnymi dziełem sztuki, podczas gdy Bild (obraz) może być fotografią, rysunkiem lub czymś drukowanym.</p>
20.	Baby/Säugling niemowlę	<p>Baby ist die englische Bezeichnung für einen Säugling und wurde in das Deutsche übernommen, weil es liebevoller klingt. <u>Zum Beispiel:</u> Gestern gegen dreiundzwanzig Uhr wurde ein etwa sieben Wochen alter Säugling, lebend, im Stadtpark gefunden. Baby (niemowlę) jest angielskim określeniem niemowlęcia i zostało przejęte do języka niemieckiego ze względu na miłe brzmienie. <u>Na przykład:</u> Wczoraj około godziny dwudziestej trzeciej w parku zostało znalezione żyjące siedmioletnie niemowlę.</p>

Zaproponowane w tytule pojęcie **pozornej synonimii leksemów** w świetle przedstawianego powyżej materiału można by rozumieć jako: potencjalną wieloznaczność wyrazu pozwalającą na użycie związku wyrazowego w różnych kontekstach i znaczeniach.

Problemy powstają w wyniku translacji, albowiem znaczenia poszczególnych wyrazów aktualizują się każdorazowo i słowniki dwujęzyczne nie wystarczają do utrwalenia poprawnego i zgodnego ze zwyczajem użycia. Niejednoznaczność słownikowych przekładów czy zbyt (słownikowe) uproszczenia przy poszukiwaniu polskich ekwiwalentów zwraca uwagę na konieczność uwzględniania sytuacji użycia. Dodatkowym problemem jest niemiecka skłonność do tworzenia *compositów*. Ponadto warto zaznaczyć, że znaczenie kontekstowe nie jest znaczeniem stałym.

Niniejszy materiał zawiera typy sytuacji językowych stwarzających trudności w tłumaczeniu interlingwalnym (gdzie należy uwzględniać różnice kulturowe, zwyczaj językowy, pewien stereotyp językowy) i nie wystarczają znaczenia słownikowe.

Bibliografia

Dedecius K., *Notatnik tłumacza*, Warszawa 1988.

Nycz M., *Etonimia – stereotyp – przekład*, [w:] Skibińska E., Cieński M. (red.), *Język – stereotyp – przekład*, Wrocław 2002.

Ziomek J., *Przekład – rozumienie – interpretacja*, [w:] Sławiński J., Święch J. (red.), *Zagadnienia literaturoznawczej interpretacji*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.